

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї

THE PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE LAW REGULATION OF OPPOSITION TO VIOLENCE IN FAMILY

Горбова Г.О.,

*викладач кафедри теорії та історії держави і права
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова*

У статті визначається поняття принципів адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї. Надається перелік принципів зазначеної протидії та розкривається їх зміст. Надаються певні пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання протидії насильству у сім'ї.

Ключові слова: насильство в сім'ї, протидія, адміністративно-правове регулювання, законодавство, принципи адміністративно-правового регулювання, суб'єкти публічної адміністрації.

В статье определяется понятие принципов административно-правового регулювання протидії насильству в семье. Предоставляется перечень принципов указанного протидії насильству и раскрывается их содержание. Предоставляются определенные предложения по совершенствованию законодательства в сфере административно-правового регулювання протидії насильству в семье.

Ключевые слова: насилие в семье, противодействие, административно-правовое регулирование, законодательство, принципы административно-правового регулирования, субъекты публичной администрации.

In the article principles of administrative law regulation of opposition to violence in family is defined by. The summary of principles of mentioned opposition is provided and their content is revealed. The certain proposals to improvement of legislation in region of administrative law regulation of opposition to violence in family are carried out.

Key words: violence in family, opposition, administrative law regulation, legislation, principles of administrative law regulation, subjects of public administration.

Актуальність теми. Всебічне дослідження адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї та його вдосконалення неможливе без визначення керівних, концептуальних засад, на яких воно базується. А тому постає необхідність встановлення принципів такого регулювання та з'ясування їх сутності, адже саме розкриття принципів адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї дозволяє правильно та ефективно застосовувати адміністративно-правові норми. Крім того, принципи забезпечують дієву ефективність адміністративно-правового примусу у зазначеній сфері та допомагають належним чином здійснювати реалізацію прав і свобод людини і громадянина.

До проблем адміністративно-правової протидії насильству в сім'ї, її принципів та принципів адміністративно-правового регулювання в цілому зверталися багато українських учених. Серед них: О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, М.А. Бондаренко, В.І. Ветров, І.П. Голосніченко, Л.Л. Гоголева, Л.В. Дорош, О.В. Ковальова, О.Д. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, В.І. Олефір, Г.О. Пономаренко, В.М. Смітійенко, В.В. Сташис, Л.О. Фещенко, Н.Б. Шамрук, С.С. Яценко та інші науковці. Однак, незважаючи на велику кількість публікацій з даної проблематики, принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї висвітлені фрагментарно, а тому потребують подальшого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні поняття «принципи адміністративно-правового регулювання про-

тидії насильству в сім'ї», окресленні принципів зазначеної протидії та розкриті їх змісту, а також формулюванні пропозицій щодо удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання протидії насильству у сім'ї.

Виклад основних положень. Розкриття принципів адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї не можливе без аналізу доктринальних положень щодо принципів права та принципів адміністративного права в цілому.

Так, відповідно до Академічного тлумачного словника української мови принцип – це: 1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.; 2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; 3) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [1]. Зазначимо, що в теорії права під принципами права розуміють (від лат. *princīpium* – основа, засада) загальноприйняті норми-ідеї найвищого авторитету, що слугують основними засадами правового регулювання суспільних відносин, спрямовують їх учасників на встановлення соціального компромісу і порядку [2, с. 242].

Поряд із цим у науці адміністративного права загальновідомо, що принципи адміністративного права – це керівні засади, які визначають зміст і спрямованість адміністративно-правового регулювання суспільних відносин [3, с. 34]. Як справедливо зауважує провідний адміністративіст Ю.П. Битяк,

принципи – це вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст цієї галузі права. На думку вченого, за межами соціальної активності і практичної діяльності суб'єктів принципи адміністративного права не можуть бути сформовані і закріплені, тим більше реалізовані. Разом із тим – і це важливо для законодавця – принципи адміністративного права повинні об'єктивно відбивати потреби та інтереси і суспільства, і держави, а за своїм походженням вони мають реально відповідати існуючим відносинам [4, с. 33].

У свою чергу О.М. Бандурка зауважує, що принципи державного управління – це об'єктивно зумовлені нормативні засади, що є своєрідним відображенням законів і закономірностей суспільного розвитку, соціальних потреб, цінностей, законів і закономірностей управління, закріплені в Основному Законі, в юридичних актах у вигляді керівних правил і норм поведінки, що відповідають цілям діяльності системи управління і визначають вимоги до системи, структури, організації та процесу управління [5, с. 39–40].

В.Б. Авер'янов відзначає, що принципи адміністративного права вказують на основні риси, сутнісні характеристики, зміст і призначення всієї галузі адміністративного права; впливають із окремих правових норм або формулюються на основі групи норм даної галузі права і пов'язані з іншими принципами, що регулюють суспільну поведінку людей; однаковою мірою характеризують сутність і зміст як самої галузі права, так і тих суспільних відносин, що є предметом регулювання цієї галузі [6, с. 80].

При цьому, на нашу думку, розроблення та наступний розгляд принципів адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї обумовлюється такими чинниками:

1) необхідністю формування ефективного адміністративно-правового механізму протидії насильству в сім'ї, який має включати заходи, спрямовані на покращення зазначеної протидії;

2) потребою удосконалення законодавства України у сфері протидії насильству в сім'ї, що суттєво залежить від якісно сформованих принципів права, які визначають напрям нормотворчості у визначеній сфері;

3) необхідністю покращення адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері протидії насильству в сім'ї на основі якісно сформованих керівних засадах;

4) потребою дієвого захисту конституційних прав людини і громадянина від насильства в сім'ї як важливої частини системи захисту прав держави;

5) необхідністю формування і ефективної реалізації державних програм у сфері протидії насильству у сім'ї, що неможливо без сформованої системи принципів, на яких вони мають базуватися.

Таким чином, на підставі вищевикладеного, враховуючи загальноприйняте тлумачення принципів у доктрині адміністративного права та предмет нашого дослідження, пропонуємо під принципами адміністративно-правового регулювання протидії насиль-

ству в сім'ї розуміти основні вихідні положення, керівні ідеї, на яких будується діяльність органів публічної адміністрації у сфері протидії насильству в сім'ї. При цьому, саме від ефективно сформованих принципів адміністративно-правового регулювання залежить якісна протидія насильству в сім'ї.

Водночас необхідно наголосити, що в доктрині адміністративного права серед більшості науковців побутує думка, що принципи адміністративного права поділяються на загальні та спеціальні [7, с. 34; 8, с. 63; 9].

Необхідно зауважити, що зазначений поділ принципів адміністративного права був запропонований В.А. Юсуповим і О.П. Кореневим ще за часів радянського адміністративного права [10, с. 33; 11, с. 72–78], однак і в сучасній науці залишається прийнятим більшістю адміністративістів.

В юридичній літературі зазначається, що загальні принципи мають фундаментальне значення для всієї галузі адміністративного права. Вони виявляються і деталізуються в галузевих принципах адміністративного права [12, с. 73]. При цьому, загальні принципи, сформульовані у Конституції України та переважно конституційних законах, відображають побудову правової системи та системи права в цілому. Вони діють однаково щодо всіх галузей права, у зв'язку з чим існують, так би мовити, на двох рівнях: загальнонаправовому та галузевому, не змінюючи, однак, при цьому своєї сутності та своїх характеристик. До переліку цих принципів зазвичай пропонують відносити: принцип верховенства права, принцип законності, принцип пріоритету прав і свобод людини і громадянина, принцип рівності громадян перед законом, принцип взаємної відповідальності держави і людини, принцип гуманізму, справедливості у взаємовідносинах між державою та людиною [13, с. 109; 8, с. 63–64].

У свою чергу, спеціальні принципи – це ті, що обмежені рамками конкретних адміністративно-правових інститутів. Вони відображають специфіку та особливості адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Інакше кажучи, спеціальні принципи адміністративного права формуються, з одного боку, під впливом загальних принципів, а з іншого – з огляду на мету адміністративного права, яка має двоєдиний характер, полягаючи, як наслідок, у регулюванні діяльності публічної адміністрації через призму недоторканності та непорушності суб'єктивних публічних прав та свобод приватних осіб [9]. З приводу спеціальних принципів справедливо зазначає В.В. Галуцько: «Спеціальногалузеві принципи взаємопов'язані з принципами виконавчої діяльності Української держави. Принципи виконавчої діяльності – це потенційна основа формування галузевих принципів адміністративного права. Разом із тим необхідно відзначити, що в нормах адміністративного права принципи виконавчої діяльності постають у зміненому вигляді, набуваючи форми конкретних загальнообов'язкових вимог [8, с. 68].

Водночас варто зазначити, що ми повністю погоджуємося із В.В. Галуцько, який зазначає, що спе-

ціальногалузеві принципи адміністративного права поділяються на основні галузеві принципи адміністративного права та принципи окремих інститутів адміністративного права. До основних галузевих принципів адміністративного права вчений відносить: служіння публічній адміністрації суспільству й людині; обмеженість втручання публічної адміністрації в громадське й особисте життя людини; повнота прав і свобод громадян в адміністративно-правовій сфері; зв'язаність публічної адміністрації законом і підконтрольності їх суду; оптимальне доповнення й урівноваження державно-владних повноважень органів виконавчої влади з повноваженнями органів місцевого самоврядування; принципи гласності; відповідальності, самостійності діяльності публічної адміністрації [8, с. 68].

На наш погляд, зазначена класифікація відповідає сучасним вимогам доктрини адміністративного права, має велике значення не лише для останньої, але й нормотворчості та правозастосування, оскільки розроблені в ній концептуальні засади, керівні ідеї діяльності публічної адміністрації є підґрунтям для розробки і прийняття нормативно-правових актів.

Таким чином, принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї мають розподілятися на основі зазначеної вище класифікації. У зв'язку з достатньою розробленістю і дослідженням загальних і основних галузевих принципів адміністративного права пропонуємо приділити увагу принципам такого адміністративно-правового інституту, як адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї.

Значимо, що принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильства в сім'ї саме в такому контексті в науковій літературі не досліджувались. Однак, деякі науковці, які здійснювали дослідження адміністративно-правового регулювання відповідальності за вчинення насильства у сім'ї та адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів протидії насильства в сім'ї сформували в зазначених сферах систему принципів. Так, О.Д. Коломоєць пропонує систему принципів розгляду справ про адміністративні правопорушення за вчинення насильства в сім'ї та застосування адміністративних стягнень, яка включає такі з них: законність; правову рівність; охорону інтересів особи та держави; публічність; об'єктивну істину; гласність; право користування рідною мовою та обов'язковість державної мови; швидкість та економічність; самостійність прийняття рішень; дотримання правових презумпцій адміністративного провадження [14, с. 14].

У свою чергу Н.Б. Шамрук пропонує до принципів взаємодії суб'єктів протидії насильству у сім'ї відносити такі принципи: законність; науковість; гласність; системність; безперервність; взаємодопомогу; професіоналізм; керованість; пріоритетність досягнення цілей державної політики щодо попередження насильства в сім'ї [15].

Аналіз вищезазначених положень науковців щодо принципів досліджуваного питання дозволяє визначити своє бачення з приводу адміністративно-

правового регулювання протидії насильству в сім'ї, яке має базуватися на таких принципах:

1) принцип компетентності суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї;

2) принцип збереження конфіденційності інформації про вчинення насильства в сім'ї та потерпілих від нього;

3) принцип взаємодії суб'єктів органів публічної адміністрації у сфері протидії насильству в сім'ї;

4) принцип профілактичних заходів щодо насильства в сім'ї над заходами адміністративної відповідальності;

5) принцип індивідуального підходу до кожного випадку насильства в сім'ї;

6) принцип комплексності, системності, послідовності і плановості адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї;

7) принцип всебічної пропаганди, направленої на викорінення випадків вчинення насильства в сім'ї;

8) принцип невідворотності відповідальності за вчинення насильства в сім'ї;

9) принцип участі громадських організацій та громадськості у протидії насильству в сім'ї.

Саме така система принципів адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї може забезпечити якісну протидію зазначеному явищу. При цьому, ми вважаємо, що недооцінювати значення принципів адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї не можна, оскільки саме від них залежить ефективна діяльність органів державної влади та їх посадовців в аналізованій сфері.

Водночас, очевидно, що всі перераховані принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї – і загальні, і спеціальні, не можуть існувати окремо один від одного, а утворюють певну систему, яка являється одним із важливих елементів механізму адміністративно-правового регулювання досліджуваної нами сфери.

А тому, на наш погляд, перераховані вище спеціальні принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї мають бути нормативно закріплені у законодавстві, а саме у Законі України від 15 листопада 2001 року № 2789-III «Про попередження насильства в сім'ї», оскільки це сприятиме ефективності правозастосування норм, що регулюють протидію насильства в сім'ї, та належному удосконаленню адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері протидії насильству в сім'ї.

Таким чином, можемо констатувати, що принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильства в сім'ї є підґрунтям адміністративно-правового регулювання досліджуваної нами сфери, своєрідною основою діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері протидії насильству в сім'ї, віддзеркалюють юридичну природу зазначеної адміністративно-правової протидії, забезпечують її системність, а також являються відображенням адміністративно-правової діяльності органів держав-

ної влади і їх посадовців у сфері протидії насильству в сім'ї. При цьому, діяльність суб'єктів публічної адміністрації у сфері, що розглядаємо, може бути ефективною лише з урахуванням останніми досліджуваних нами принципів та побудові їх діяльності на їх основі.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можемо зробити такі висновки:

1. Під принципами адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї слід розуміти основні вихідні положення, керівні ідеї, на яких будується діяльність органів публічної адміністрації у сфері протидії насильству в сім'ї.

2. Якісна протидія насильству в сім'ї залежить саме від ефективно сформованих принципів адміністративно-правового регулювання досліджуваної сфери.

3. Існує необхідність нормативного закріплення спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї в Законі України від 15 листопада 2001 року № 2789-III «Про попередження насильства в сім'ї», оскільки це сприятиме ефективності правозастосування норм, що регулюють протидію насильства в сім'ї, та належному удосконаленню адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері протидії насильству в сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/pryncyp>.
2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 3-тє видання. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 524 с.
3. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.
4. Адміністративне право : підручник / Ю.П. Битяк (кер. авт. кол.), В.М. Гаращук, В.В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. – Х. : Право, 2010. – 624 с.
5. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підручник / за заг. ред. О.М. Бандурки. – Х. : Золота миля, 2011. – 584 с.
6. Адміністративне право України: Академічний курс : підручник : у 2 т. / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К. : Юрид. думка, 2004. – Т. 1. Загальна частина. – 2004. – 584 с.
7. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.
8. Адміністративне право України : [навчальний посібник] : [у 2-х томах] / [Галуцько В.В., Олефір В.І., Пихтін М.П. та ін.] ; за заг. ред. В.В. Галуцько. – Херсон : ХМТ, 2011. – Т. 1 : Загальне адміністративне право. – 320 с.
9. Мельник Р.С. Інститут принципів адміністративного права у системі Загального адміністративного права України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/7/Melnyk.pdf>.
10. Юсупов В.А. Теория административного права. А – М. : Юрид. лит., 1985. – 160 с.
11. Коренев А.П. Принципы современного административного права // Правоведение. – 1967. – № 3. – С. 72–78.
12. Сердюк Є.В. Принципи адміністративно-правового забезпечення виборчих прав громадян України / Є.В. Сердюк // Інформація і право. – 2014. – № 2 (11). – С. 72–78.
13. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / за заг. ред. О.М. Пасенюка. – К. : Істина, 2007. – 608 с.
14. Адміністративно-правове регулювання відповідальності за вчинення насильства у сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О.Д. Коломоєць. – Запоріжжя, 2010. – 23 с.
15. Шамрук Н.Б. Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів протидії насильства в сім'ї : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Н.Б. Шамрук. – Київ, 2012. – 20 с.